

**Filozofická fakulta Univerzity Palackého
v Olomouci
Katedra slavistiky**

**Aktuální slovní zásoba v oblasti ústavní sociální péče
(v ruštině v porovnání s češtinou)**

**The current vocabulary in the field of institutional social care
(in Russian in comparison with Czech)**

bakalářská diplomová práce v češtině

Vypracovala: Veronika Švubová

Vedoucí práce: doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.

2010

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně a uvedla všechny použité prameny.

V Olomouci 3. 5. 2010

---

podpis

Touto cestou bych chtěla poděkovat za odborné vedení, obětavý přístup, cenné rady, připomínky a trpělivost při vypracování bakalářské práce paní vedoucí, doc. PhDr. Zdeňce Vychodilové, CSc.

---

podpis

Obsah

1	ÚVOD	6
1.1	Slovní zásoba a historie	6
1.2	Metodika a struktura práce.....	7
2	ZPŮSOBY TVOŘENÍ SLOV V RUSKÉM JAZYCE	9
2.1	Lexikálně-sémantické tvoření slov	9
2.2	Lexikálně-syntaktické tvoření slov	9
2.3	Morfologicko-syntaktické tvoření slov	9
2.4	Morfologické tvoření slov.....	9
2.5	Skládání (kompozice)	10
2.6	Bezafixální slovtvorba	10
2.7	Afixace	10
2.7.1	Afixace sufixální	11
2.7.2	Afixace prefixální	11
2.7.3	Afixace sufixálně-prefixální	11
3	ZPŮSOBY OBOHACOVÁNÍ AKTUÁLNÍ SLOVNÍ ZÁSObY RUSKÉHO JAZYKA.....	12
3.1	Přejímání slov z cizích jazyků	12
3.2	Pronikání zastaralé slovní zásoby v nových významech do současného jazyka	13
3.3	Neologismy	13
3.4	Frazeologismy.....	14
4	TERMINOLOGIE	15
5	SROVNÁNÍ RUŠTINY A ČEŠTINY Z POHLEDU SLOVNÍ ZÁSObY	16
6	KLASIFIKACE SOCIÁLNÍ TERMINOLOGIE Z HLEDISKA JEJÍHO PŮVODU.....	18
6.1	Internacionalismy a přejaté výrazy	18
7	KLASIFIKACE SOCIÁLNÍ TERMINOLOGIE Z HLEDISKA ZPŮSOBU TVOŘENÍ	21
7.1	Odvozená slova.....	21
7.2	Kompozita.....	23
8	FRAZEOLISMUS	24
9	KLASIFIKACE SOCIÁLNÍ TERMINOLOGIE Z HLEDISKA OBSAHU POJMENOVÁNÍ	26
9.1	Lékařské pojmy.....	26

9.2	Názvy institucí sociální péče	27
10	NEJFREKVENTOVANĚJŠÍ VERBA.....	32
11	ZDÁNlivĚ EKVIVALENTNÍ A BEZEKVIVALENTNÍ LEXIKUM	34
	ZÁVĚR	37
	РЕЗЮМЕ	39
	RÉSUMÉ.....	44
	BIBLIOGRAFIE.....	45
	INTERNETOVÉ ZDROJE	47
	ANOTACE.....	48
	PŘÍLOHA: RUSKO-ČESKÝ GLOSÁŘ	49

1 Úvod

Tématem této bakalářské práce je aktuální slovní zásoba v oblasti ruské sociální péče. Je mi známo, že existuje už několik bakalářských prací na podobné téma, nicméně si myslím, že oblast sociální péče vykazuje velmi dynamický vývoj, a proto si zasluhuje stále nové a nové zkoumání.

Vznik nové slovní zásoby je úzce spjat se společenskou situací. V souvislosti s těmito změnami okolností vzniká potřeba jazyka pojmenovávat nové skutečnosti, které dříve neexistovaly, a jazyk se tak neustále vyvíjí, stává se bohatším. Nová slovní zásoba vzniká několika způsoby. V současné době je to hlavně přejímání slov z cizích jazyků (převážně z angličtiny), tvoření výrazů nových, tzv. neologismů a používání archaických výrazů a historismů v nových významech.

1.1 Slovní zásoba a historie

Výrazná změna společenské situace v Rusku od doby Gorbačovovy perestrojky měla silný dopad na vývoj lexika sociální oblasti. Ekonomická situace se v důsledku perestrojky značně zhoršila, SSSR nebyl schopen zemi zásobovat ani nejzákladnějšími potravinami, obchody zely prázdnotou. Rozpad východního bloku a kolaps sovětského hospodářství vyvolal hyperinflaci, která znehodnotila úspory obyvatel. Jelcinovy nedomyšlené hospodářské reformy ekonomiku země na dlouhá léta zbrzdily. Snaha o co nejrychlejší přechod k tržní ekonomice vedla pouze k tomu, že vzrostly ceny, zbohatli lidé kolem prezidenta a na zbytek země byly uvaleny tvrdé daně. V této době můžeme hovořit o vzniku nových patologických sociálních jevů. Roste kriminalita, zvyšují se společenské rozdíly, vzniká mafie, dětská bezprizornost, lidé žijí v chudobě nebo dokonce na ulici. Boris Jelcin udržoval svou moc pomocí násilí a armády, což jen podporovalo nespokojenost obyvatelstva a tyto negativní společenské jevy.

Kvůli vysoké inflaci se ceny přepočítávaly na dolary, avšak uvádět jiné ceny

než v rublech bylo zakázáno, a proto vznikl nový pojem dohodnuté jednotky (*условная единица, у.е.*), která byla společensky přijatelným ekvivalentem dolaru, byla tedy používána v platebním styku. Zadlužení země bylo příčinou měnové krize v roce 1998, následné platební neschopnosti země a devalvace rublu, prohloubení krizové životní situace obyvatel a Jelcinovy rezignace v roce 1999. Relativní zlepšení a stabilizace situace nastaly až po zvolení Jelcinova nástupce, Vladimíra Putina. Sociálně-patologické jevy však nezmizely. 90. léta tak nastavila strukturu ruské společnosti, která je i dnes charakteristická obrovskými rozdíly mezi životní úrovní oligarchie a obyčejných lidí, které není cizí korupce a kriminální praktiky.

Podle mého názoru je problematika rozvoje Ruska po rozpadu Sovětského svazu velmi zajímavá. Sociální tematika je navíc v Rusku velmi bohatá, v porovnání s Českou republikou v Rusku existují sociálně-patologické jevy, které se na našem území vůbec nevyskytují. Je to například velmi emotivní problematika bezprizorných dětí, jejichž počet je jen v hlavním městě v řádu tisíců.

1.2 Metodika a struktura práce

V praktické části práce budu vycházet hlavně ze studia sekundární literatury, a to převážně novinových článků z internetových zdrojů, týkajících se jednotlivých elementů a jevů problematiky ústavní sociální péče, sbírání materiálů z internetových stránek konkrétních ruských ústavů s cílem zjistit slovní zásobu, používanou v této oblasti a následně ji klasifikovat z pohledu jejího původu, sémantiky a hlediska jejího tvoření. Výstupem této bakalářské práce bude pohled na současnou slovní zásobu v oblasti ústavní sociální péče a rusko-český glosář termínů a pojmenování, které se v této sféře běžně používají.

V teoretické části práce vycházím z poznatků získaných studiem doporučené literatury v oblasti lexikologie a terminologie. Prvních 5 kapitol věnuji některým teoretickým otázkám, a to hlavně otázce obohacování slovní zásoby a tvoření slov v ruštině.

V dalších kapitolách už pracuji s vlastní, excerpovanou slovní zásobou, srovnávám

český a ruský materiál v dílčích závěrech, jejichž poznatky shrnuji v závěru celé práce.
Rusko – český glosář některých nejfrekventovanějších výrazů z oblasti ústavní sociální
péče přikládám jako přílohu této bakalářské práce.

2 Způsoby tvoření slov v ruském jazyce

2.1 Lexikálně-sémantické tvoření slov

Tento typ tvoření slov spočívá v tom, že už existující slovo získává druhotné významy, jakoby se dělí na slova – homonyma, která vedle sebe v jazyce existují jako slova s různým významem. Například podstatné jméno *язык* se používá ve významu prostředku lidské komunikace, jako orgán chuti a v některých dalších významech.

2.2 Lexikálně-syntaktické tvoření slov

Lexikálně-syntaktické tvoření slov je charakteristické tvořením slov ze slovních spojení, integrovaných procesem používání jazyka. Je to například *тяжелобольной*, přídavné jméno vzniklé ze spojení *тяжело больной, сумасшедший (с ума сшедший)* a pod.

2.3 Morfologicko-syntaktické tvoření slov

Morfologicko-syntaktickým způsobem vznikají slova při přechodu z jednoho slovního druhu v jiný. Při tomto procesu slovo nejenže získává druhotné významy, jako je tomu u lexikálně-sémantického způsobu tvoření slov, ale vyjadřuje rovněž odlišné gramatické vlastnosti.

Jako příklad můžeme uvést mj. *больной*, přídavné jméno, které se dostalo do pozice jména podstatného. Další příklady: *умирающий, бедный, покойный, страдающий*.

V ruštině je tímto způsobem tvořena také většina sekundárních předložek (*несмотря, благодаря* a pod).

2.4 Morfologické tvoření slov

Nejproduktivnější způsob tvoření slov v ruském jazyce, jehož podstatou je tvoření slov

na základě spojování morfematických celků ve slova podle zákonitostí jazyka. Morfologické tvoření slov se kategoricky liší od všech předešlých typů slovo tvorby a je hlavním důvodem skutečnosti, že je ruský jazyk, v porovnání s ostatními evropskými jazyky, v převaze z pohledu pestrosti a bohatosti slovní zásoby.

Morfologický typ tvoření slov dále rozdělujeme na tři podtypy, a to skládání, bezafixní slovo tvorba a afixace.

2.5 Skládání (kompozice)

Pojmem skládání se v první řadě rozumí tvoření slov spojováním dvou nebo více slovních celků s různým slovním základem. Do této kategorie patří také tvoření složených zkratk (spojení dvou nebo více zkrácených slov za vzniku slova nového, například *зарплата* (*заработная оплата*) a další. V rámci skládání rozlišujeme dva typy: čisté skládání a skládání se sufixací, přičemž při použití druhého typu vzniká slovo se dvěma či více kořeny a příponou (*наркопотребитель*).

2.6 Bezafixální slovo tvorba

Při bezafixním způsobu se slovo tvorným základem nového podstatného jména stává kořen slovesa nebo přídavného jména bez doplňujících afixů (afix = libovolný morfém, jehož připojením ke kořeni vzniká nové odvozené slovo). Téměř všechna slova, tvořená bezafixním způsobem ze slovesa, jsou charakteristická tzv. vnitřní flexí, konkrétně je to střídání samohlásek v kořeni slova (např. *опекать* — *опека*). Většina těchto výrazů obsahuje také předpony, které však byly součástí už slovo tvorného slovesného nebo jmenného základu (*присматривать* — *присмотр*).

2.7 Afixace

Nejproduktivnější a nejbohatší způsob tvoření slov v ruském jazyce. Nové slovo podle pravidel afixace vzniká připojováním slovo tvorných elementů ke slovo tvornému základu (konkrétně je to tvoření slov pomocí předpon a přípon). V závislosti na tom,

které slovotvorné elementy se podílí na tvorbě slova a jakým způsobem jsou k základu připojeny, rozlišujeme 3 typy afixace.

2.7.1 Afixace sufixální

Nejproduktivnější typ afixace, tvorba nových slov pomocí připojování sufixů ke kořeni slova. Například *старый* — *старик*, slovo vzniká pomocí sufixu *-ик* (*очередник*, *колясочник*).

2.7.2 Afixace prefixální

Tvorba nových slov pomocí připojování prefixů k plnému výchozímu výrazu. Například *бросить* — *отбросить* a pod.

2.7.3 Afixace sufixálně-prefixální

Při tomto typu tvoření slov vzniká nový výraz připojením jak předpony, tak i přípony ke slovotvornému základu nebo k celému výchozímu slovu. Například *вжиться* — *жить* + předpona *в-*, přípona *-ся* (*откликнуться*).

3 Způsoby obohacování aktuální slovní zásoby ruského jazyka

3.1 Přejímání slov z cizích jazyků

Kromě typicky ruských slov vykazuje ruský jazyk vliv jazyků cizích. V tomto ohledu je ruština velmi vstřícná, rychle si osvojuje cizojazyčné výrazy, které se do jazyka dostávají postupně, nejdříve ve své původní podobě a postupem času začínají podléhat gramatickým pravidlům ruského jazyka. Výrazně ruský jazyk ovlivnila řečtina, ze které pronikaly některé pojmy do ruštiny už od 9. století, a to hlavně z oblasti náboženství a vědy (*философия, физика, икона, история* a další). Velmi důležitou roli v procesu obohacování slovní zásoby sehrála latina. Kromě mezinárodně požívaných termínů - internacionalismů (*диктатура, республика, лаборатория*), ovlivnil latinský jazyk také oblast politickou, vědecko-technickou a společenskou (*директор, школа, диктант*).

Zatímco v době Petra Velikého byla ruština ovlivněna z velké části jazykem francouzským (*мармелад, туалет*) a německým (*штаб, лагерь, штемпель*), v současnosti se na obohacování slovní zásoby podílí hlavně jazyk anglický. Tento fakt bezpochyby souvisí s rozvojem sektoru informačních technologií a terminologie z této oblasti. V ruštině tak můžeme najít výrazy jako *интернет* (internet), *сайт* (web) a podobně.

Do skupiny přejímání řadíme také tzv. kalkování. Jedná se o proces tvoření slov nebo slovních spojení kopírováním struktury lexikální jednotky výchozího jazyka (zaměňováním morfémů jejich ekvivalenty) – *светофор, небоскреб*.

3.2 Pronikání zastaralé slovní zásoby v nových významech do současného jazyka

Historismy – výrazy, které se přestaly používat v důsledku vymizení skutečností, jež označovaly. Jsou to například pojmy *боярин*, *стрелец* a další.

Archaismy – výrazy, které byly při vývoji jazyka zaměněny synonymy (*непт — палец*, *сея — етом*, *уста — губы* a jiné) z důvodu vývoje jazyka a potřeby jeho aktualizace.

Obě skupiny zastaralých slov se používají jak v uměleckém stylu, tak ve stylu publicistickém, kde mohou zastávat ironizující nebo komickou funkci a, samozřejmě, v literatuře historické. V současné době mnohé z těchto výrazů pronikají do ruského jazyka při procesu pojmenování nově vzniklých jevů a skutečností. V sociální sféře, které se tato práce věnuje, je to například výraz *хотнuc*.

3.3 Neologismy

Pojem neologismus označuje nově vytvořený výraz pro novou skutečnost anebo výraz, který je novým pojmenováním skutečnosti již existující, který vzniká z potřeby aktualizovat jazyk. Neologismy jsou součástí pasivní slovní zásoby, ale pouze do doby, než si jazyk tyto výrazy osvojí a ty se tak stanou prvkem slovní zásoby aktivně používané. V tomto případě výrazy status neologismu ztrácejí. Proto, například, slovo *гражданин*, které bylo považováno za neologismus v 18. století, dnes chápeme jako součást běžné slovní zásoby. Dále např. *новый русский*, *бомж* a jiné.

Vzhledem k tématu této bakalářské práce bych do výčtu způsobů tvoření nové slovní zásoby zařadila také žargon, protože ten podle mého názoru rovněž velmi výrazně ovlivňuje současnou ruštinu v oblasti sociální péče. V tomto případě se však nejedná o tvorbu nových výrazů, ale o jejich neutralizaci a pronikání do spisovné ruštiny. Tento proces však bezpochyby obohacováním slovní zásoby je.

Žargon je slovní zásoba, kterou používají při dorozumívání různé společenské skupiny, které spojuje podobná společenská situace, stav či jiná společná specifika. Tyto skupiny si vytvořily zvláštní slovní zásobu, která je považována za emocionálně zbarvenou a která má ve všech případech své neutrální ekvivalenty v jazyce spisovném, například *бедняк* (chudák), *скорая* (záchranná služba) a jiné.

3.4 Frazеologismy

Jistou roli v současné slovní zásobě zastávají také frazeologismy. Jedná se o ustálená slovní spojení, jejichž komponenty nelze chápat samostatně, ale jako nový sémantický celek. Tyto výrazy nekorespondují s lexikálním významem, ale v daném spojení nabývají významů nových. Velmi často jsou to pořekadla, rčení, přirovnání apod. V mnoha oborech lidské činnosti se vyvinuly také specializované profesní frazeologismy, které jsou však velmi často mimo obor nesrozumitelné.

Frazeologismy jsou příčinou nemalých potíží s překladem. Pro nerodilého mluvčího je obtížné rozlišit, zda se v daném případě jedná o skutečný frazeologismus, nebo je třeba výraz chápat v jeho původním významu (frazеologická homonymie). Velké problémy přitom činí už jen samotné určení frazeologického výrazu v textu a jeho následný převod do cílového jazyka. V některých případech není těžké odhadnout smysl frazeologismu (*он беден как церковная мышь, крыса* — chudý jako kostelní myš), ale většinou to snadné není. Například, *ни кола, ни двора у кого* — pan z Nemanic, nemá ani střechu nad hlavou, *едва сводит концы с концами* — žít z ruky do huby. V těchto případech je nutné ověřit výrazy ve slovníku.

4 Terminologie

K termonologické slovní zásobě patří výrazy, které logicky a přesně určují pojmy a předměty specifických oblastí vědy, techniky, umění, zemědělství apod. Termíny jsou, na rozdíl od ostatních výrazů v rámci dané specifické oblasti, striktně jednoznačné a nevykazují žádné emocionálně-expressivní zbarvení. Rozvoj vědy a techniky a vznik nových oborů lidské činnosti jsou doprovázeny také vznikem nových termínů (*замещающая семья, зацещённая мастерская,...*). Proto je terminologie velmi dynamickou a rychle se rozvíjející částí jazyka. Způsobů vytváření nové terminologie je několik. Je to hlavně terminologizace výrazů v jazyce již existujících, skládání a přejímání termínů z cizích jazyků.

Terminologizace v ruském jazyce již existujících výrazů probíhá dvěma cestami. V první řadě je to přidávání přesných významů slovům, jejichž původní lexikální význam zanikl (*хостис*). Dále je to plné nebo částečné použití příznaků, které slouží jako základ lexikálního významu slova v při obecném použití. Například *утка* — bažant - nádoba na moč. Široce využívaným způsobem je také odvozování (*пожертвоване*), skládání (*священнослужитель*) tvorba termínů připojováním cizojazyčných elementů (např. авто-, био-) a terminologizace slovních spojení (*последнее прибежище, социальная интервенция*).

Velkou roli v systému terminologie hraje přejímání termínů z cizích jazyků. Kromě používání termínů z mezinárodního terminologického systému se v ruském jazyce vyskytují pojmenování pocházející z anglického, německého, francouzského, italského a dalších jazyků z oblastí hudby, umění, vědy a jiných. Mezinárodně používané jsou rovněž termíny latinské a řecké, a proto se s nimi můžeme setkat i v ruském jazyce (*стигматизация, госпитализировать* a další).

5 Srovnání ruštiny a češtiny z pohledu slovní zásoby

V otázce problematiky porovnání tvoření slov a obohacování slovní zásoby v obou jazycích jsem vycházela z doporučené literatury a z vlastních poznatků, nabytých při zpracovávání teoretické části a z publikace Miloše Dokulila Tvoření slov v češtině.

Čeština a ruština přísluší ke stejné jazykové skupině slovanských jazyků, a proto jsou si v mnoha směrech velmi podobné, řídí se obdobnými zákonitostmi a ve srovnání s jazyky z jiných skupin lze rozdíly mezi nimi označit jako nevelké. Stejně tak tomu je také v oblasti tvoření nové slovní zásoby. Postupy jsou téměř identické. V obou jazycích (a ve slovanských jazycích vůbec) převládá při slovtvorbě proces derivace (odvozování), a to konkrétně derivace pomocí přípon. Kompozice ve slovanských jazycích hraje mnohem menší roli (na rozdíl od jazyků germánských). Ruština a stejně tak i čeština jsou velmi vstřícné v otázce přejímání výrazů z cizích jazyků, přičemž ruský jazyk má k přejímání otevřenější vztah. Vyplývá to z různých historických okolností, které se podílely na formování jazyka. Čeština jako jazyk malý byla v historii po dlouhou dobu ve stínu němčiny, která češtinu utlačovala (z tohoto důvodu vzniká české obrození a hnutí purismu, které se sanžilo veškerá německá přejatá slova nahradit původním českým výrazem). Ruština žádné problémy podobného rázu neměla a jako jazyk silný a dominantní necítila ohrožení. Proto se ruština neobávala přejímat výrazy z různých jazyků a celkově tak přejímá ve větší míře než jazyk český.

Ruština si rychle osvojuje cizí výrazy a ty jsou také poměrně rychle adaptovány do domácího prostředí (nejprve ve své původní transkribované podobě a později se výraz začíná řídit gramatickými pravidly jazyka, až se dostane na úroveň slov v jazyce původním).

Při tvorbě nových pojmenování oba jazyky nejčastěji využívají tvoření pojmenování víceslovných, sdružených. Tento způsob se v češtině, na rozdíl od ruštiny, chápe jako poněkud těžkopádný, a proto je v češtině patrná tendence k tvoření pojmenování

jednoslovných - univerbizace (s výjimkou nomenklatur, kde je pojmenování pevně uzákoněno). Ruština naopak v odborném stylu upřednostňuje pojmenování víceslovná, charakteristický je pro ni proces multiverbizace. Tento fakt nepochybně souvisí s tím, že ruský jazyk je explicitnější než jazyk český.

6 Klasifikace sociální terminologie z hlediska jejího původu

Současná slovní zásoba ruského jazyka je produktem dlouhodobého složitého vývoje, který je, jak už bylo zmíněno, úzce spjat se společenskými změnami v sovětské éře a v období tzv. přestavby. Současný systém lexikologie z tohoto pohledu dělí slovní zásobu na několik základních proudů, a to na původní ruské výrazy, které v jazyce existují už odpradáвна, a na slova přejatá z jiných, ať už slovanských či cizích, jazyků, tzv. sovětismy (*пятилетка, пролетарий*), výrazy, jenž se z jazyka vytrácejí, a na výrazy nové, které se objevily po roce 1985.

6.1 Internacionalismy a přejaté výrazy

Internationalismy jako mezinárodně používaná slova v sobě skrývají velkou výhodu pro překladatele. Jelikož jsou si tyto výrazy ve většině jazycích velmi podobné, je možné bez velkého rizika odhadnout, jak se dané slovo bude překládat, třeba například do ruštiny. Tyto výrazy mají svůj původ převážně v jazyce řeckém a latinském. Obecně jsou za internacionalismy považovány výrazy, které je vyskytují minimálně ve 3 jazycích v nezměněné, nebo jen mírně změněné podobě (gramatická pravidla daného jazyka).

Internationalismy a další výrazy, přejaté z cizích jazyků, lze však velmi obtížně rozlišit. Obě skupiny nemají ostré hranice, a přestože se obecně za internacionalismy pokládají výrazy s řeckým a latinským původem, dnes se na mezinárodní slovní zásobě podílí hlavně jazyk anglický (přesněji americká angličtina). Globalizace zasáhla i tuto sféru lidského života. Důvod můžeme hledat v rozvoji informačních technologií, rozšíření internetu, z čehož vychází potřeba užití společné terminologie. Pro ruštinu znamená proces globalizace jazyka nejen obohacování slovní zásoby o přejaté neologismy (*памперсы*), ale probíhá i aktualizace domácích termínů. Jak už bylo zmíněno výše, je ruský jazyk ve srovnání s češtinou procesem přejímání otevřenější. Ruština při volbě mezi výrazem domácím a přejatým většinou sáhne po cizím výrazu. Jako příklad můžeme

uvést z angličtiny přejatý pojem *волонтер* a původně ruský *доброволец*. V češtině oba ekvivalenty existují – volontér a dobrovolník, avšak používá se v drtivé většině domácí výraz, zatímco v ruštině je tomu naopak. Stejná situace je u dalších výrazů (*воспитательный элемент* frekventovanější v ruštině, v češtině — *výchovná složka* a další).

Přejímá se z různých jazyků. Z jazyka anglického (*волонтер, вакансия, гандикап, консалтинг, памперсы*), němčiny (*клиент, пенсия*). Hlavní klíčové slovo *социальный* se do ruštiny dostalo přes jazyk německý z francouzštiny (také *телефон, сигнал*). Jako zajímavost je možné uvést i fakt, že výraz *алкоголь* pochází z jazyků arabských.

Problematika původu slovní zásoby je velmi komplikovaná. Ve většině případů se daný termín dostává do jazyka nepřímo – přechází i přes několik dalších jazyků (např. z latiny, řečtiny do francouzštiny, teprve poté do ruštiny). U aktuálních výrazů není možné obracet se na pomoc k etymologickým slovníkům, které většinou hledaný výraz neznají. Aktuálně přejaté výrazy se do slovníků dostávají až po určité době, a proto nezbývá než spoléhat při určování původního jazyka na jazykový cit.

Internacionalismy

адаптация	adaptace
адьювантная терапия	adjuvantní (pomocná) terapie
гандикап	hendikep, postižení
генетическая склонность	genetický předpoklad
гуманитарная помощь	humanitární pomoc
дискриминация инвалидов	diskriminace postižených
ликвидация нищеты	potírání chudoby
оптимальные условия	optimální podmínky
паллиативная помощь	paliativní pomoc
правила личной гигиены	zásady osobní hygieny
прожиточный минимум	životní minimum
спектр услуг	spektrum služeb

социальная интервенция

sociální intervence

Výrazy přejaté z cizích jazyků

активная коляска

speciální invalidní vozík

ассистирование

asistence

вакансия

volné pracovní místo

волонтер

dobrovolník

инвалид-колясочник

invalida na vozíku, vozíčkář

каритас

charita

консалтинг

konzultace

маломобильные группы граждан

skupiny obyvatel se sníženou pohyblivostí

неподвижный инвалид

nehybný invalida

памперсы

pleny

профилактика бездомности

prevence bezdomovectví

сиротская пенсия

sirotčí důchod

соцзащита

sociální ochrana

социальные деревни, общины

sociální vesničky, komunity

специализированное учреждение

specializovaná instituce

телефон доверия

linka důvěry

7 Klasifikace sociální terminologie z hlediska způsobu tvoření

7.1 Odvozená slova

Jak už bylo zmíněno výše, odvozování je nejčastější a nejproduktivnější způsob obohacování slovní zásoby ruského jazyka. Proto je skupina odvozených termínů v porovnání s ostatními skupinami nejrozsáhlejší. Odvozování probíhá pomocí přidávání sufixů a prefixů ke kořeni slova. Setkala jsem se však nejčastěji s kombinovaným způsobem odvozování.

Z uvedeného zkoumaného materiálu, který však zdaleka nepokrývá celou problematiku terminologie ústavní sociální péče, je možné vyvodit následující závěry. Kdybychom měli srovnávat rusko – český materiál, můžeme se setkat s některými odlišnostmi v překladu odvozených slov. Je to například odlišné užití předpon při překladu do češtiny (*безработные* – *nezaměstnaní*, *бессмертный* – *nesmrtelný*, *внебрачный* – *netanželský*, *дошкольная опека* - *předškolní péče*, *обездоленный* – *utlačený*, *покурить* - *zakouřit si*). Termín *нетрудоспособность* rovněž do této kategorie spadá s tím rozdílem, že zde jde o antonymický překlad. Tomuto ruskému termínu v češtině odpovídá výraz *pracovní neschopnost*.

Další jev, se kterým se můžeme setkat, je překlad výrazu původního v jazyce výchozím výrazem přejatým z cizího jazyka v jazyce cílovém (a to jak z češtiny do ruštiny, tak i naopak). Z ruštiny jsou to, například, termíny *выездная бригада* - *terénní brigáda*, *наблюдение* – *kontrola*, *включение в общество* - *integrace do společnosti*. Do ruštiny se naopak přejatým výrazem překládají tyto pojmy: *hlídání*, *dozor* – *патрулирование*, *důchodce* – *пенсионер*, *сениор* a jiné.

Některé ruské odvozené výrazy se do češtiny překládají bez pomoci prexifu a sufixu. Jde o výrazy jako *пожертвоване* - *dar*, *обѣт*, *убежище* – *azyl* a jiné.

беспризорные дети	bezprizorné děti
безбарьерный	bezbariérový
бездомные дети	děti bez domova
безработные	nezaměstnaní
бригадный метод работы	skupinová práce
бродяжничество	vandráctví
включение в общество	integrace do společnosti
внебрачный	nemanželský
воспитание	výchova
выездная бригада	terénní brigáda
гнетущая обстановка	tísňivá situace
государственная поддержка	státní podpora
группа повышенного риска	riziková skupina
доверенное лицо	zmocněnec, zástupce
домашнее насилие	domácí násilí
дошкольная опека	předškolní péče
замещающая семья	náhradní rodina
защищённая мастерская	chráněná dílna
колясочник	vozíčkář
несовершеннолетний	nezletilý
нетрудоспособность	pracovní neschopnost
пожертвование	společenský milodar, oběť
одинокая мать	svobodná matka
последнее прибежище	poslední útočiště
преклонный возраст	pokročilý věk
приемная семья	pěstounská, náhradní rodina
убежище	azyl
усыновление, удочерение	osvojení

7.2 Kompozita

V excerpované slovní zásobě jsem zaznamenala výrazně menší počet kompozit, než slov odvozených. Tento fakt potvrzuje, že skládání hraje v procesu obohacování slovní zásoby vedlejší roli.

Pojmy jako například *медперсонал, соцработник, сурдопереводчик*, které jsou v ruštině klasifikovány jako kompozita, je čeština nucena převádět víceslovnými výrazy (viz níže). Je tedy možné konstatovat, že ruský jazyk disponuje při procesu skládání většími možnostmi než čeština a kompozita jsou tak v ruštině frekventovanějším jevem než v jazyce českém.

всесторонний уход	všestranná péče
долговременное пребывание	dlouhodobý pobyt
главврач	primář
круглосуточный уход	celodenní péče
малоимущие	nemajetní
медперсонал	lékařský personál
медпрепарат	lékařský preparát
инфотехнологии	informační technologie (IT)
новорожденный	novorozenec
священнослужитель	duchovní osoba
сотоварищ	společník
соцработник	sociální pracovník
сурдопереводчик	překladatel znakové řeči
нетрудоспособность	pracovní neschopnost
трудоустройство	zaměstnávání

8 Frazeologismy

Při studiu sekundární literatury z oblasti ústavní sociální péče jsem narazila i na některé frazeologismy. Přestože tato slovní zásoba do oficiální formy tématu přímo nezapadá, chtěla bych uvést alespoň některé příklady, se kterými jsem se setkala a které se vyskytují spíše ve sféře hovorové.

Frazeologismy chápu dle definice z publikace *Фразеология для чехов* (Степанова, Мокиенко, str. 24) – «Фразеология это система устойчивых, воспроизводимых экспрессивных словосочетаний, обладающих, как правило, целостным значением, которая включает в себя фразеологические сращения и единства.»

Určování frazeologismů si však vyžádalo konzultaci s rodilou mluvčí, neboť ne všechny zdánlivé frazeologismy se do této skupiny řadí (český frazeologismus *odrazit se ode dna* – ruský termín *выкарабкаться со дна* se jako frazeologismus neklasifikuje).

бешеные деньги	šílené peníze
бить баклуши	chytat lelky
бить как сидорову козу	mlátit hlava nehlava
бить тревогу	bít na poplach
быть беден как церковная крыса	být chudý jako kostelní myš
в кои-веки	jednou za uherský rok
в одном кармане вошь на аркане а в другом блоха на цепи	jedna kapsa prázdná, druhá vysypaná
валиться из рук	nedařit se
все вверх ногами	vše je vzhůru nohama
дать маху	udělat botu
дать прикурить	dát zabrat
дать сдачи	oplatit stejnou mincí
ждать у моря погоды	čekat zbytečně

жить за чертой бедности
жить как на вулкане
идти навстречу
иметь крышу над головой
кто сидит на шее у кого
мотать душу
накрутить хвост
начать что-то с нуля
нельзя объять необъятное
Делать что-то шаг за шагом
под открытым небом
положить зубы на полку
сводить концы с концами
сгущать краски
сидеть сложа руки
слоны слонят
у него ни кола ни двора
уйти в иной мир
хвататься за соломинку

žít za hranicí chudoby
být ve stresu, očekávat problémy
vycházet vstříc
mít střechu nad hlavou
mít koho na krku
doprošovat se
vyběhnout s někým
začít od nuly
nikdo nezvládne všechno
krůček po krůčku
pod širým nebem
hladovět
žít z ruky do huby
přehánět
sedět s rukama v klíně
chodit od ničeho k němu
nemít ani střechu nad hlavou
odejít na onen svět
chytat se stébla

9 Klasifikace sociální terminologie z hlediska obsahu pojmenování

9.1 Lékařské pojmy

Cílová skupina ústavů sociální péče nejsou lidé zdraví, ale nemocní. Z tohoto důvodu bych chtěla uvést také některé pojmy z lékařské terminologie, se kterými jsem se setkávala velmi často. I když se jedná o samostatnou slovní zásobu, myslím si, že je třeba se o ní zmínit, neboť sféra lékařská a sociální spolu úzce souvisí a spolupracují.

Z porovnání rusko-českého plánu lze vyvodit některé obecnější závěry. Je to například převod ruských kompozit dvouslovným českým výrazem (*онкопатология* – rakovinná patologie, *санпропускник* - odvíšivovací stanice, *тяжелобольные* - těžce nemocní). Dále je možné srovnat výrazy z lékařské oblasti z pohledu původu. Některé původně ruské výrazy se překládají do češtiny slovem přejatým (*зараза* - infekce, epidemie, *обезболивание* – anestezie) a stejně tak tomu je i z češtiny do ruštiny (*голосовой гид* - hlasový průvodce, *инсульт* - záchvat mrtvice). Ruština v porovnání s češtinou, některé výrazy vyjadřuje explicitněji - *выписка о заболевании* - lékařská zpráva, *терминальный больной* – umírající, *спинно-мозговые грыжи* - mozková kýla, *выхриз, слепой по инвалидности* - nevidomý).

Z pohledu syntaktického ruština používá ve větší míře přívlastku neshodného než jazyk český (*выписка о заболевании, синдром Дауна, патологическое состояние здоровья*) a tyto termíny se do češtiny překládají pomocí přívlastku shodného (*lékařská zpráva, Downův syndrom, patologický zdravotní stav*).

выписка о заболевании

lékařská zpráva

глухие и слабослышащие дети

neslyšící a slabě slyšící děti

голосовой гид

hlasový průvodce

зараза

infekce, epidemie

злокачественный	zhoubný
инсульт	záchvat mrtvice
незрячие люди	nevidomí lidé
обезболивание	anestezie
онкопатология	rakovinná patologie
патологические состояние здоровья	patologický zdravotní stav
санпропускник	odvšivovací stanice
синдром Дауна	Downův syndrom
слепой по инвалидности	nevidomý
спинно-мозговые грыжи	mozková kýla, výhřez
терминальный больной	umírající
тяжелобольные	těžce nemocní

9.2 Назвы институций социální пѣче

Při zpracovávání této kapitoly jsem vycházela z velké části z bakalářské práce Komentovaný rusko-český slovník názvů institucí v sociální sféře autorky Markéty Šollerové, která se však věnovala konkrétním institucím. V níže uvedeném výčtu jsou uvedeny obecné názvy institucí.

детский дом-интернат для умственно отсталых детей	centrum pro zdravotně postižené děti a mládež
детский дом-интернат	dětský domov internátního typu
детский дом, детдом	dětský domov
дневной центр	denní centrum
дом ветеранов	domov důchodců
дом ветеранов войны	domov pro válečné veterány
дом вполдороги	dům na půli cesty

дом малютки	kojenecký ústav
дом обслуживания	dům s pečovatelskou službou
дом пансионат для престарелых	domov důchodců
дом пенсионеров	domov důchodců
дом покоя	hospic
дом престарелых	domov důchodců
дом ребёнка	kojenecký ústav
дом социального обслуживания	dům s pečovatelskou službou
дом-интернат для ветеранов войны и труда	domov internátního typu pro válečné veterány a zasloužilé pracovníky
дом-интернат для детей-инвалидов	dětský domov internátního typu pro postižené děti
дом-интернат милосердия для престарелых людей и инвалидов	domov důchodců (zřizovatelem milosrdné sestry)
дом-убежище	azylový dům
дом ночного пребывания	noclehárna pro lidi bez domova
защищенная мастерская	chráněná dílna
исправительно-трудовая колония	nápravně pracovní zařízení
исправительно-трудовая колония для несовершеннолетних	nápravné zařízení pro nezletilé («past'ák»)
коррекционный (специальный) детский дом	speciální dětský domov (nápravný)
лечебно-производственная трудовая мастерская	chráněná dílna
наркологический	centrum pro narkomany
ночлежный дом	noclehárna
онкологический диспансер	onkologické centrum
отделение временного проживания граждан пожилого возраста и инвалидов	domov důchodců
отделение социальной помощи на дому	terénní pečovatelská služba
отделение срочного социального обслуживания	středisko pečovatelské služby

пансион	domov důchodců, penzion
пансионат	domov důchodců
пансионат для ветеранов труда	domov důchodců pro veterány práce
прихологический дом-интернат для престарелых и инвалидов	neurologický domov internátního typu pro seniory a postižené
приют	útulek, azyl, přístřeší
приют для бездомных	útulek pro bezdomovce
приют для беспризорников	dětský domov, kojenecký ústav
приют для детей с отклонениями в поведении	výchovný ústav pro děti a mládež
приют для несовершеннолетних	útulek pro nezletilé
приют для престарелых	útulek pro seniory
приют семейного типа	útulek rodinného typu
семейный детский дом	dětský domov rodinného typu
сиротский дом	sirotčinec
социальная гостинца	sdružení pro pomoc obětem trestné činnosti
социальная квартира для одиноких престарелых	dům s pečovatelskou službou
социальные услуги на дому	terénní pečovatelská služba
социальный дом	dům s pečovatelskou službou
социальный приют для детей и подростков	dětský domov
специализированное отделение социально-медицинского обслуживания на дому граждан пожилого возраста и инвалидов	terénní pečovatelská služba
специализированный центр социально-медицинского обслуживания на дому граждан пожилого возраста и инвалидов	terénní pečovatelská služba
специальный дом для одиноких престарелых	dům s pečovatelskou službou

специальный дом-интернат для престарелых и инвалидов	dům s pečovatelskou službou
странноприимный дом	noclehárna pro chudé
услуги на местности	terénní pečovatelská služba
учреждение для инвалидов	zařízení pro postižené
учреждение социального обслуживания граждан пожилого возраста и инвалидов	dům s pečovatelskou službou
хоспис	hospic
центр ежедневных услуг	centrum každodenních služeb
центр социального обслуживания	středisko pečovatelské služby
центр социального обслуживания граждан пожилого возраста и инвалидов	středisko pečovatelské služby
центр социального обслуживания пенсионеров и одиноких нетрудоспособных граждан	dům s pečovatelskou službou
центр социальной адаптации для лиц без определенного места жительства и занятий	útulek pro bezdomovce
центр социальной помощи семье и детям	centrum sociální pomoci rodině a dětem
центр социальной реабилитации детей-инвалидов	středisko rehabilitační péče
центр социально-социального обслуживания на дому граждан пожилого возраста и инвалидов	terénní pečovatelská služba

V Rusku existují instituce, které mají svůj obsahově plný nebo částečný ekvivalent v češtině, avšak také instituce, které nemají ekvivalent žádný (*дом ветеранов войны, дом-интернат для ветеранов войны и труда*). Jedná se o speciální domovy určené pro pobyt veteránů Velké vlastenecké války – z tohoto důvodu v češtině neexistuje odpovídající ekvivalent.

Existují ruské instituce, které mají podobnou náplň práce jako české ekvivalenty, nicméně mají odlišný název (*исправительно-трудовая колония*

для несовершеннолетних – nápravné zařízení pro mládež, „pasták“).

Český jazyk rovněž zná pojmy jako domov důchodců, dům s pečovatelskou službou, domov pro seniory. Ruština je v porovnání s češtinou více explicitnější, nazývá své instituce velmi přesně. Z toho vyplývá, že ruština používá daleko více termínů institucí, přestože obsahově jsou si velmi podobné, ne-li identické (*domov důchodců – пансион, пансионат, дом пансионат для престарелых, дом пенсионеров, дом ветеранов, дом престарелых,...*).

Plně ekvivalentní výraz dětský domov (*детский дом, детдом*) se zásadně liší svou významovou složkou. V Česku je dětský domov chápán jako instituce, která se stará o sirotky a odložené děti a vzhledem k nedostatku financí funguje poměrně kvalitně, dětem se většinou dostává všeho potřebného. Financování dětských domovů je vždy velmi složitá otázka, nicméně v Česku se špatné financování neprojevuje tak negativně, jako je tomu v Rusku. Státní dětské domovy mají velmi špatnou pověst z hlediska zacházení s dětmi, řeší se různé formy zneužívání, vychovatelům chybí finanční motivace. Tento jev bezpochyby souvisí s problematikou bezprizornosti, děti volí raději nejistý život na ulici před umístěním do dětských domovů.

10 Nejfrekventovanější verba

V terminologii jsou zastoupeny všechny plnovýznamové slovní druhy. Nejčastěji se setkáváme s podstatnými a přídavnými jmény, tzn. terminologie má charakter jmenný. Pro úplnost bych však ráda uvedla některá slovesa, která patří do zadaného tématu.

быть виноват в чем	být vinen čím
вести учреждение	řídít instituci
встать на очередь	zařadit se
выписать с квартиры	odhlásit z bytu
гибнуть от чего	umírat z důvodu (na co)
госпитализировать	hospitalizovat
действовать по-людски	chovat se lidsky
заботиться о ком	pečovat, starat se
избавлять от боли	zbavovat bolesti
искать еду	hledat jídlo
испытывать боль	cítit bolest
мучить	trápit, týrat
назначить пенсию	vyměřit důchod
обеспечить обиталище	zabezpečit bydlení
оказаться вне правового поля	ocitnout se mimo právní pole
оказаться на обочине общества	ocitnout se na okraji společnosti
опекать кого	pečovat, starat se
поддерживать детей-сирот	podporovat sirotky
получать пенсию	pobírat důchod
поместить ребёнка в учреждение	umístit dítě do ústavu
попасть на улицу	dostat se na ulici
попасть в беду	zchudnout
поселиться	nastěhovat se
посещать школу	navštěvovat školu
потерпеть фиаско	utrpět fiasko
потерять паспорт	ztratit občanský průkaz

потребовать льготы	žádat výhody
предоставлять льготы инвалидам	poskytovat výhody postiženým
представлять интересы	zastupovat zájmy
представлять угрозу	představovat hrozbu
претендовать на пенсию	žádat o penzi
приобрести что-нибудь на халяву	získat něco zadarmo
прятаться от полиции	ukrývat se před policií
создавать среду	vytvářet prostředí
терять права	ztrácet práva
уповать на милосердие	spoléhat na milosrdenství
употреблять алкоголь	požívat alkohol
установить личность ребенка	určit totožnost dítěte
устранить препятствий	odstranit překážky
ухаживать за кем	pečovat, starat se
учредить попечительство	zřídit poručnictví
чувствовать себя отверженным	cítit se zavrženým
чураться	stranit se

11 Zdánlivě ekvivalentní a bezekvivalentní lexikum

Zdánlivě ekvivalentní lexikum jsou termíny, které jsou sice v obou jazycích formálně plně ekvivalentní, avšak můžeme pozorovat určité významové, obsahové rozdíly. Například ruský systém sociální péče vyděluje 3 skupiny invalidity (*Первая, Вторая и Третья группа инвалидности*). Do první skupiny se řadí osoby zcela nesoběstačné, které potřebují neustálý dozor. Ke druhé skupině invalidity patří osoby s těžkým postižením, které je však nečiní praceneschopnými a ke třetí skupině patří osoby se změněnou pracovní schopností. Znamená to, že lidé nejhůře postižení se řadí do skupiny první. V Česku je tomu od 1. 1. 2010 naopak. Byl přijat podobný systém jako v Rusku, nicméně míra postižení se stupňuje směrem nahoru, čím těžší postižení, tím vyšší číslo skupiny. Prakticky se osoby s postižením řadí do nových skupin podle míry poklesu pracovní schopnosti v procentech. Invalidita I. stupně – pokles pracovní schopnosti v rozmezí 35 – 49%, invalidita II. stupně – pokles pracovní schopnosti mezi 50 – 69 % a invalidita III. stupně – pokles pracovní schopnosti o nejméně 70 %.

Od ledna 2010 tak zanikly pojmy plná a částečná invalidita v českém jazyce. Šlo o původní dělení míry invalidity v českém sociálním systému. Pro ruský jazyk pojmy rovněž nejsou cizí, avšak tyto označují bližší klasifikaci postižených osob v jednotlivých skupinách a českému ekvivalentu obsahově neodpovídají.

Dále lze uvést ještě výrazy *слепой, глухой*, které se často v určitých kontextech nesprávně překládají jako slepý, hluchý, avšak v češtině jsou tyto výrazy považovány za neetické, a proto je třeba překládat je jako nevidomý, neslyšící člověk. Stejná situace platí pro výraz *инвалид*, který při překladu do češtiny jako *invalida* působí netaktně, a proto čeština upřednostňuje spíše výraz *člověk zdravotně postižený*. Podle etických pravidel je v češtině v těchto případech vhodné uvádět v první řadě slovo člověk. V ruštině se tyto výrazy začínají postupně dostávat do povědomí, avšak stále jsou nejfrekventovanějšími termíny *слепой, глухой, инвалид*.

Slovní spojení *приёмная семья* se často překládá jako adoptivní rodina. Adopce je v Rusku vyřešena jiným způsobem než je tomu v Česku. Dítě se stává rovnocennou součástí rodiny, má právo na dědictví, případně alimenty a sociální dávky v případě, že adoptivní rodina nemá příjmy vyšší životního minima. Adoptivní rodiče na sebe zároveň berou veškerá práva a povinnosti spojené s rodičovstvím. Objektem adopce se stávají v drtivé většině děti do 3 let věku, z toho 85% mladší 1 roku. Za těchto okolností je pro dítě snazší asimilovat se do rodiny a je v podstatě na rozhodnutí rodičů, zda se dítě o svém původu dozví. Rodiče adoptovaného dítěte mají právo změnit některé nacionálně adoptovaného potomka (místo narození a dokonce i datum narození). Podle zákona musí být všechny stopy o původu dítěte smazány. Proto výraz *приёмная семья* české adoptivní rodině neodpovídá a používá se k označení jedné z oficiálních forem osvojení v Rusku, která koresponduje významem s českou pěstounskou rodinou.

Приемная семья - forma umístění dětí z domova do rodin na základě písemné dohody mezi pěstouny a dětským domovem. Pěstouni mají možnost starat se celkem až o 8 dětí (včetně svých vlastních) ve věku do 18 let. Na rozdíl od adopce s sebou pěstounská forma péče nenesou právní vztahy mezi dětmi a pěstouny ve smyslu alimentů a dědictví.

Další z ruských forem opatrovnictví je tzv. *опекунская семья* - opatrovnická rodina. Péče o děti do 14 let a poručnictví od 14 do 18 let věku s cílem výchovy, vzdělání, rozvoje zájmů dítěte a jeho právní ochrany. Možnost opatrovnictví mají právně způsobilé a trestně bezúhonné zletilé osoby. Dospělý získává status opatrovníka, dítě opatrovaného. Po rozhodnutí orgánu nejvyšší místní správy je dítě umístěno do rodiny do doby dovršení plnoletosti. Opatrovaný získává právo na opatrovnickou podporu a jednorázový příspěvek při předání do péče (asi 5 krát vyšší než podpora).

S tématem souvisí také pojem *патронатная семья*, která ale spadá do oblasti bezekvivalentního lexika. Je to forma náhradní rodinné péče, jejíž ekvivalent v českém prostředí neexistuje. Hlavní rozdíl mezi touto a ostatními spočívá v tom, že se dětský domov a „patroni“ - vychovatelé dělí o práva dítěte. „Patronátní výchova“ zatím není ani v Rusku upravena zákony, a proto se řídí zákony regionálními, a není tak

dostupná ve všech oblastech Ruska. Cílem této formy výchovy je zejména umožnit dětem integrovat se do společnosti, navázat rodinné vztahy a celkově získat zkušenosti do dalšího života, zjistit, jak funguje opravdový život. Dítě ve věku od 3 do 17 let je předáno do rodiny na základě písemné dohody, která stanoví podmínky této výchovy, ať už délku pobytu v rodině, tak i případné nedodržení dohody ze strany patronů a z toho vyplývající snance. Krátkodobá forma této výchovy je nazývána *семейная воспитательная группа*.

Poměrně novou formou péče o dítě je také tzv. *гостевая семья* (*hostitelská rodina*). Její podstatou je to, že se libovolný občan RF může starat o děti se statutem sirotka během svých volných dní, svátků a prázdnin.

Přestože termín *беспризорные дети* je v českém jazyce plně ekvivalentní, zaujímá tento výraz zvláštní postavení., neboť sama skutečnost, kterou pojem označuje, je pro Českou republiku cizí. *Беспризорные дети* - děti, které se z různých důvodů dostaly na ulici a jsou nuceny přežívat bez pomoci dospělých. Příčiny tohoto jevu v Rusku jsou spojeny s historickým vývojem země ve 20. století. Tento jev se poprvé objevil po převratu v roce 1917 a následném masovém vraždění, svoji roli sehrála také válka a emigrace. Tato problematika je v Rusku velmi palčivá, neboť se tento sociálně – patologický jev rychle rozvinul.

Mírný posun významu můžeme pozorovat i u ruských ekvivalentů českého výrazu poručnictví - *опека* a *попечительство*. Přestože se jedná o obsahově totožné pojmy, ruština rozlišuje z pohledu věku právě tyto dva výrazy, přičemž pojmem *опека* se rozumí poručnictví nad dětmi do 14 let a *попечительство* do 18 let. Ruština také, na rozdíl od češtiny, rozlišuje osvojení dítěte podle pohlaví a má pro ně vlastní termíny. Jsou to *усыновление* pro osvojení chlapce a *удочерение* pro osvojení dívky oproti českému *osvojení* či *adopci*.

Závěr

Hlavním cílem mé bakalářské práce bylo srovnat slovní zásobu z oblasti ústavní sociální péče v ruštině a češtině. Při vypracovávání jsem excerpovanou slovní zásobu klasifikovala z pohledu způsobu tvoření, z hlediska původu a z hlediska sémantického. Jsem si vědoma, že uvedená slovní zásoba nepokrývá plně problematiku zadaného tématu, neboť tuto otázku je těžké obsáhnout, nicméně jsem z tohoto materiálu odvodila následující závěry.

Ruský jazyk je velmi otevřený v otázce přejímání z cizích jazyků. Zatímco v minulosti ruštinu ovlivňoval jazyk francouzský a německý, dnes pochází většina přejatých slov z jazyka anglického (*намперсы*). Ruština při volbě mezi výrazem domácím a přejatým většinou sáhne po cizím výrazu. Jako příklad můžeme uvést z angličtiny přejatý pojem *волонтер* a původně ruský *доброволец*, přičemž první jmenovaný výraz je bezpochyby frekventovanější.

Při porovnávání odvozenin jsem narazila na několik rozdílů mezi oběma jazyky. Ruský jazyk užívá velmi často jiné prefixy než čeština (*безработные* – *nezaměstnaní*, *дошкольная опека* – *předškolní péče*). Další jev, se kterým se můžeme setkat, je překlad výrazu původního v jazyce výchozím výrazem přejatým z cizího jazyka v jazyce cílovém (a to jak z češtiny do ruštiny, tak i naopak). Například *наблюдение* – *kontrola*, *hlídání*, *dozor* – *патрулирование*.

Některé ruské odvozeniny se do češtiny překládají slovem neodvozeným, mj. *пожертвоване* – *dar*, *обѣт*, *убежище* – *azyl* a jiné.

Role kompozit v ruštině je pouze vedlejší, ve srovnání s češtinou má však tento způsob tvoření slov širší uplatnění a kompozita jsou tak v ruském jazyce frekventovanějším jevem než v češtině.

Do klasifikace pojmů sociální péče jsem zařadila i některé další skupiny slov, které do tématu přímo nezapadají, nicméně, podle mého názoru, je důležité se o nich zmínit, poněvadž spolu úzce souvisí. Je to skupina frazeologismů, které jsou typické spíše v hovorovém jazyce, velmi obsáhlá skupina lékařských pojmů a pro úplnost skupina některých často používaných sloves.

Velmi zajímavá byla otázka zdánlivě ekvivalentního lexika. Tyto výrazy, přestože jsou plně ekvivalentní, zaznamenávají určitý posun ve významu. Aktuální je problematika skupin invalidity v Česku. Byl přijat podobný systém, jako v RF s tím rozdílem, že klasifikace invalidity je obrácená (v Rusku první stupeň nejhůře postižení lidé, v Česku mu odpovídá stupeň třetí). S tímto také souvisí zánik českých výrazů *částečná a plná invalidita*, které označovaly bývalý systém dělení míry invalidity. Do této skupiny je možné zařadit i často nesprávně překládaný termín *приёмная семья*. Adoptivní rodina se v tomto případě pokládá za nesprávný převod z toho důvodu, že v Rusku je adopce chápána odlišně. Adopce jako *усыновление* v Rusku znamená proces úplné integrace dítěte do rodiny. Rodič v Rusku má některá výsadní práva, může změnit dokonce datum a místo narození dítěte a podle zákona musejí být všechny stopy o původu dítěte smazány. Dítě se tak o svém původu nemusí nikdy dozvědět. Proto výraz *приёмная семья* české adoptivní rodině neodpovídá a používá se k označení jedné z oficiálních forem osvojení v Rusku, která koresponduje významem s českou pěstounskou rodinou.

Při zpracovávání bakalářské práce mi nejvíce času zabrala excerpce slovní zásoby, kterou jsem čerpala z velkého množství internetových stránek. Nejzajímavější byla kapitola o ekvivalenci, kde jsem se dozvěděla o některých odlišnostech sociálních termínů obou jazyků, a také kapitola o institucích sociální péče. Jedním z cílů této bakalářské práce bylo vytvořit glosář rusko-českých výrazů, který uvádím v příloze.

Резюме

В данной дипломной работе исследуется вопрос актуального словарного запаса в области учрежденческого социального ухода в русском языке в сравнении с чешским.

Наша дипломная работа состоит из восьми статей, первые пять из которых посвящены теории рассматриваемой нами темы.

В первой главе описываются история словарного запаса и обстоятельства, которые участвуют в процессе образования и актуализации современного словарного запаса русского языка. На наш взгляд, данная тема является быстроразвивающейся областью человеческой жизни, поэтому в дальнейшем ей безусловно будут посвящаться новые работы.

Словарный запас не только русского языка зависит от общественной ситуации, развития и различных социальных тенденций. В обществе возникают новые, не известные ранее явления, которым необходимо давать имена. Таким образом, язык становится все более богатым и актуальным.

В 90-х годах XX-го века Россия должна была справиться с множеством неблагоприятных событий, которые напрямую повлияли на экономику, политику и социальную среду. После перестройки социальная ситуация резко ухудшилась, СССР не был способен снабжать страну товарами первого потребления, магазины оказались пустыми, инфляция обесценила сэкономленные средства населения, повысилась преступность. В связи с этим появились новые термины: беспризорные дети, бездомность, новые русские и т.д. В центре внимания общества появляется проблематика инвалидности – людей инвалидов уже считают полноценной частью общества. Наступает необходимость создавать новую терминологию.

Следующая глава посвящена видам обогащения словарного запаса и появлению

новых слов. Вслед за авторами публикации «Современный русский язык» мы распределили виды образования новых слов на лексико-семантический, лексико-синтаксический, морфологическо-синтаксический, сложение и аффиксацию, а также привели надлежащие примеры из области учрежденческого социального ухода.

Виды обогащения языка можно распределить на заимствование слов из иностранных языков и обретение устаревшими понятиями новых словарных значений. Заимствование слов является самым продуктивным видом обогащения русского языка. Мы пришли к выводу, что русский язык в вопросе заимствования довольно свободно и быстро воспринимает иностранные слова, причем сначала в их оригинальной форме, а с течением времени пользуется транскрипцией и принимает слово в свою систему.

Русский язык заимствует слова прежде всего из английского языка (причиной является проникновение глобализации в языковую сферу, а также необходимость единой терминологии, чтобы упростить взаимную коммуникацию в мире). С помощью английского языка русский язык обновляется и заимствует из него неологизмы.

Образование неологизмов является также одним из видов обогащения языка. Неологизм – новое понятие для нового факта. Неологизмами считают новые термины, которые входят в язык, но только в течение определённого времени. После интеграции нового слова в язык данное слово теряет статус неологизма. Современная тенденция в процессе образования неологизмов – заимствование (*памперсы, волонтер, вакансия*) прежде всего из английского языка.

Определённую роль в вопросе обогащения словарного запаса русского языка играют также фразеологизмы. Речь идёт о словосочетаниях, компоненты которых имеют другое значение, чем словосочетание в целом. Эта группа слов участвует скорее в разговорном стиле, но, по моему мнению, их также можно коснуться.

Терминологии посвящена одна глава дипломной работы. К терминам относятся слова с точным, логичным и однозначным значением, которые определяют специфические понятия и предметы специфических областей человеческой жизни (сельское хозяйство, культура, социальная среда и т.д.). Самые важные виды создания новых терминов – заимствование терминов, сложение и терминологизация отечественных выражений.

Термины имеют именной характер, это часто бывают имена существительные и прилагательные, а также словосочетания.

В следующей главе мы старались привести общее сравнение русского и чешского языков по вопросу обогащения словарного запаса.

С шестой главы начинается практическая часть дипломной работы. Здесь указаны категории словарного запаса, которые мы отбирали, при помощи русских и чешских интернет-сайтов. Мне пришлось распределить отдельные слова по разным категориям в зависимости от их происхождения, вида образования и семантики. В конце наиболее важных для данной темы групп мы привели результаты, которые были получены при анализе. Прежде всего, мы уделили больше всего внимания различиям между русским и чешским языками.

Первая группа касается интернационализмов, заимствованных слов и их использования в современном языке. Мы обнаружили, что русский язык пользуется интернационализмами больше чешского. Русский язык предпочитает иностранное выражение собственно русскому (*волонтер – доброволец*). Он также очень быстро адаптирует заимствованные слова (во-первых, заимствует слова и подчиняет их правилам русской языковой системы).

В прошлом русский язык заимствовал слова из французского и немецкого языков, но в настоящее время заимствование новых слов происходит из английского языка (*волонтер, вакансия, гандикап, консалтинг, памперсы*). Причиной данной тенденции может быть мировая глобализация языка, стремление к упрощению коммуникации, а также распространение инфотехнологий и сети Интернет, где

используется единая терминология.

Следующая группа посвящена дериватам. Деривация является самым продуктивным видом образования новых слов, вследствие чего данная группа оказалась наиболее объемной. Здесь мы отметили несколько различий между исследуемыми нами языками. Русский язык использует в некоторых случаях не такие префиксы, как чешский (*безработные – nezaměstnaní, бессмертный – nesmrtelný, внебрачный – nemanželský, дошкольная опека – předškolní péče*). Второе явление, которое мы обнаружили: перевод собственно русского выражения заимствованным понятием на чешский язык и наоборот (*наблюдение – kontrola, hlídání, dozor – патрулирование, důchodce – пенсионер*). Некоторые понятия переводятся без помощи префиксов и суффиксов (*пожертвоване – dar, oběť, убежище – azyl*).

Группа, в которую вошли слова, образованные сложением основ, довольно маленькая. Однако по сравнению с чешским языком, в русском языке сложные слова употребляются чаще. Например, чешский язык должен переводить некоторые выражения словосочетаниями (*медперсонал, сотрудник, сурдопереводчик*), в связи с тем, что в нем такого типа слова практически не встречаются.

Особое внимание уделено вопросу внешне эквивалентной лексики. В обоих языках существуют понятия, которые кажутся эквивалентными, однако имеют разные значения. Мы выяснили, что данная проблема касается в частности групп инвалидности (в России инвалид в худшем состоянии здоровья принадлежит к 1-ой группе инвалидности, в то время как в Чехии он принадлежит к 3-ей группе инвалидности). Данная система в Чехии вступила в силу 01.01.2010, и одновременно исчезли термины бывшей системы распределения инвалидности: *полная и частичная инвалидность*.

Термин *приёмная семья* часто переводят неправильно, как *adoptivní rodina*. Процесс усыновления в России отличается от чешского термина. Усвоенные

дети становятся полноценной частью семьи и усыновители имеют некоторые интересные для чехов права (изменить место и дату рождения и т.д.). Таким образом, выражение *adoptivní rodina* в России не существует.

При написании данной дипломной работы самым трудным для нас оказалось накопление материала словарного запаса с интернет-сайтов. Данный процесс занял у нас наибольшее количество времени. Самую интересную часть работы представляла глава, посвященная различиям между русскими и чешскими реалиями.

Одной из задач нашего исследования было создание русско-чешского словаря терминов учрежденческого социального ухода, который мы привели в приложении.

Résumé

Tématem této bakalářské diplomové práce je aktuální slovní zásoba v oblasti ústavní sociální péče – v ruštině v porovnání s češtinou. Skládá se z 8 kapitol, přičemž prvních 5 je věnováno teoretickým otázkám a následující 3 kapitoly části praktické.

První kapitola se zabývá slovní zásobou z pohledu historického vývoje a okolností, které ovlivnily její vývoj. Slovní zásoba úzce souvisí se společenskou situací, vznikají situace a jevy, které je třeba pojmenovat. V tomto směru svoji roli sehrála například válka, v Rusku konkrétně změny, kterými země prošla v 90. letech výrazně ovlivnily slovní zásobu v oblasti sociální.

Následující kapitoly jsou věnovány otázce obohacování slovní zásoby, způsobům tvoření slov v ruštině a terminologii.

Praktická část práce klasifikuje termíny sociální péče z hlediska původu, způsobu tvoření a z pohledu obsahu pojmenování, obsahuje rovněž dílčí závěry z jednotlivých skupin slov, které jsou shrnuty v závěru celé bakalářské práce. Zvláštní důraz je přitom kladen na zdánlivě ekvivalentní lexikum.

Hlavním cílem práce bylo srovnat slovní zásobu zadaného tématu v ruštině a češtině a vytvořit praktický glosář nejfrekventovanějších výrazů z oblasti ústavní sociální péče, který je uveden v příloze.

Tato práce je určena pro širokou veřejnost, která se zajímá o vybranou problematiku a může také sloužit ke studijním účelům, neboť se zabývá i některými otázkami překladu.

Bibliografie

Při zpracovávání teoretické části jsem vycházela z následující doporučené literatury. V části praktické mi jako zdroj sloužily rovněž bakalářské diplomové práce na podobná témata.

1. Gromová E., Hrdlička M., Vilímek V. *Antologie teorie odborného překladu*, Ostravská univerzita v Ostravě, Filozofická fakulta, 2007
2. Dokulil M.: *Tvoření slov v češtině (Teorie odvozování slov)*, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha 1962
3. Machalová M., Vychodilová Z., Vysloužilová E.: *Cvičebnice překladu pro rusisty III (Sociální politika)*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc 2007
4. Marková V., *Problematika tvorby překladového terminologického slovníku ze sociální oblasti (na rusko-českém jazykovém materiálu)*, Bakalářská diplomová práce, Olomouc 2008
5. Šollerová M., *Komentovaný Rusko-český slovník názvů institucí v sociální sféře*, Bakalářská diplomová práce, Olomouc 2008
6. Валгина Н. С., Розенталь Д. Э., Фомина М. И. *Современный русский язык*, Москва «Высшая школа», 1987
7. Галкина-Федорук Е. М., Горшкова К. В., Шанский Н. М. *Современный русский язык*, Москва, 1958
8. Мокиенко В., Степанова Л. *Русская фразеология для чехов*, Olomouc 2008

9. Шанский Н. М. *Очерки по русскому словообразованию и лексикологии*, Учпедгиз Москва, 1959

10. Шанский Н. М., Иванов В. В., Шанская Т. В. *Краткий этимологический словарь русского языка*, Учпедгиз Москва 1960

Internetové zdroje

Převážná část mé bakalářské práce vychází z internetových zdrojů. Při zjišťování slovní zásoby zadaného tématu jsem navštěvovala velké množství internetových stránek, ať už ruských nebo českých. Přitom jsem se snažila, aby výchozí materiály nebyly starší jednoho roku, nebo abych pracovala s pravidelně aktualizovanými zdroji. Jako příklad uvádím některé základní internetové zdroje.

Википедия

<http://ru.wikipedia.org>

Государство — население (информационный портал правительства РФ)

<http://g2p.tatar.ru>

Справочно-информационный портал

<http://www.gramota.ru>

Усыновление в России

<http://www.usynovite.ru>

Этимология и история слов русского языка

<http://etymolog.ruslang.ru>

Česká správa sociálního zabezpečení

<http://www.cssz.cz>

Čtyřlístek – centrum pro osoby se zdravotním postižením

<http://www.uspostrava.cz>

Anotace

Příjmení a jméno autora:	Veronika Švubová
Název katedry a fakulty:	Katedra slavistiky, Filozofická fakulta
Název diplomové práce:	Aktuální slovní zásoba v oblasti ústavní sociální péče (v ruštině v porovnání s češtinou)
Vedoucí diplomové práce:	doc. PhDr. Zdeňka Vychodilová, CSc.
Počet znaků:	66 939
Počet příloh:	1
Počet titulů použité literatury:	10
Klíčová slova:	terminologie, sociální oblast, náhradní rodinná péče, senior, invalidita, postižení

Počátečních 5 kapitol je věnováno teorii, mj. lexikologii, terminologii a způsobům obohacování slovní zásoby ruského jazyka. Praktická část bakalářské práce se zabývá klasifikací excerpované slovní zásoby z oblasti ústavní sociální péče. Každá kapitola je zakončena dílčím závěrem, který je věnován porovnávání daného úseku slovní zásoby v obou jazycích, a tyto jsou shrnuty v závěru celé práce. Hlavním cílem práce bylo srovnání slovní zásoby ruské a české, hlouběji je rovněž rozebrána problematika zdánlivě bezekvivalentního lexika. V závěru práce je přiložen rusko-český glosář některých výrazů ze sociální oblasti.

Příloha: Rusko-český glosář

А

адаптация	adaptace
активка	speciální invalidní vozík
алкоголизм	alkoholismus
альтернативный	náhradní
альтернативная семейная опека	alternativní, náhradní rodinná péče
ампутировать	amputovat
ассистент	asistent
справиться с помощью ассистента	zvládnout za pomoci asistenta
ассистирование	asistence

Б

бедность	chudoba
бедные	chudí
бедняк	chudák, nuzák
жить за чертой бедности	žít za hranicí chudoby
безбарьерный доступ	bezbariérový přístup
бездомные	bezdomovci
спутник бездомных	společník bezdomovců
беззащитный	bezbranný
безработные	nezaměstnaní
бесправный	bezprávní
беспроводные технологии	bezdrátové technologie
бессмертный	nesmrtelný
бить тревогу	bít na poplach
больной	nemocný
неизлечимо б.	nevyléčitelně nemocný
терминальный б.	umírající

бомж	bezdomovec
бригадный метод работы	skupinová práce
бродить	toulat se
бродить по городу	toulat se po městě
бродяга	tulák
бродяжничество	vandráctví, tuláctví
брошенный	odvrhnutý
бытовой	domácnostní
быть виноват в чем	být vinen čím
бюро социальной помощи	úřad sociální pomoci

В

вакансия	volné pracovní místo
включение в общество	integrace do společnosti
внебрачный	nemanželský
внутричерепное давление	nitrolebeční tlak
волонтер	dobrovolník
воспитание	výchova
патронатное в.	patronátní výchova
перевоспитание	převýchova
учрежденческое в.	ústavní výchova
враждебность общества	společenská nevraživost
врожденные деформации конечностей	vrozené deformace končetin
всё вверх ногами	vše je vzhůru nohama
всемирное хосписное движение	světové hnutí hospiců
всемирный день помощи бедным	světový den pomoci chudým
вспомогательный	pomocný
в. подразделение	pomocný útvar
в. приспособление	pomocné přizpůsobení
встать на очередь	zařadit se

выбраться из ловушки	dostat se z léčky
выбросить кого-нибудь по дороге	vyhodit na ulici
выездный	terénní, výjezdní
в. бригада	terénní brigáda
в. служба	terénní služba
в. мероприятия	terénní akce
выкарабкаться с дна	odrazit se ode dna
выписать с квартиры	odhlásit z bytu
выписка о заболевании	lékařská zpráva
выпутаться	vymotat se, vybřednout
вышвырнуть	vyhodit (někoho, něco)
выявление	odhalení, zjištění

Г

галлюцинация	halucinace
гандикап	hendikep
генетическая склонность	genetický předpoklad
гибнуть от чего	umírat na co
главврач	primář
глухие	neslyšící
гнетущая обстановка	tísňivá situace
голосовой гид	hlasový průvodce
горячая пища	teplé jídlo
госпитализировать	hospitalizovat
государственная поддержка	státní podpora
гражданин с ограниченной трудоспособностью	osoba se změněnou pracovní schopností
грамотная организация труда	odborná organizace práce
группа	skupina
группа повышенного риска	riziková skupina

группа инвалидности

skupina invalidity

Д

дармовая еда, одежда	bezplatné jídlo, oděv
девиантное поведение	deviantní chování
дегенерация	degenerace
депрессия	deprese
дефект	defekt, vada
д. двигательного аппарата	vada pohybového ústrojí
д. физического развития	porucha fyzického rozvoje
дефицит внимания	porucha vnímání
деформация	vada, deformace
врожденная д.	vrozená vada
д. конечностей	deformace končetin
дети, -ей, мн.	děti
беспризорные д.	bezproзорné děti, děti bez domova
бездомные д.	děti bez domova
д. живущие на улице	děti žijící na ulici
д. работающие на улице	děti pracující na ulici
возраст детей	věk dětí
дети улицы	děti ulice
чужие д.	cizí děti
глухие и слабослышащие д.	neslyšící a slabě slyšící děti
лежащие д.	nehybné, ležící děti
слепые и слабовидящие д.	nevidomé a slabě vidící děti
небиологические д.	nebiologické děti
деятельность	činnost
образовательная д.	vzdělávací činnost
консалтинговая д.	poradenská činnost

дискриминация	diskriminace
д. инвалидов	diskriminace postižených
диспансер	dispenzář
доброволец	dobrovolník
добросердечная атмосфера	přívětivá atmosféra
доверенное лицо	zástupce, zmocněnec
домашнее насилие	domácí násilí
доставка продуктов на дом	doručení potravin domů
досуг	volný čas

Ж

жертва	oběť
человеческая ж.	lidská oběť
жизненная обстановка	životní situace

З

заболевание	onemocnění
прогрессирующее з.	postupující onemocnění
развитие з.	vývoj onemocnění
стадия з.	stadium nemoci
терминальная стадия з.	závěrečné stadium onemocnění
хроническое з.	chronické onemocnění
забота	péče, starost
заботиться о ком	starat se, pečovat
зброшенное здание	opuštěná budova
заведение	úřad, zařízení, institut
задержка психического развития	opoždění psychického vývoje
законный представитель	zákonný zástupce
замедленная реакция	opožděná reakce
зараза	epidemie

защищённая мастерская	chráněná dílna
защищённые жильё	chráněné obydlí
заявитель об усыновлении	žadatel o adopci
злокачественная опухоль	zhoubný nádor

И

идти навстречу	vycházet vstříc
избавлять от боли	zbavovat bolesti
изолированная палата	izolovaný pokoj
имбецильность	imbecilita
инвалид	postižený
инвалид-колясочник	vozíčkář
неподвижный инвалид	nehybný postižený
потенциал инвалидов	potenciál postižených
спецстоянка для инвалидов	parkoviště pro postižené
тропа для инвалидов	stezka pro postižené
индивидуальная программа реабилитации	individuální program rehabilitace
индивидуум	individuum
институт	zařízení, institut
инсульт	mrtvice
инфотехнологии	IT
инъекция морфина	injekce morfinu
ионизация воздуха	ionizace vzduchu
исправительно-трудовая колония	nápravné zařízení
испытывать боль	cítit bolest

К

кандидат в патронатные воспитатели	uchazeč o patronátní výchovu
------------------------------------	------------------------------

канцерофобия	kancerofobie (strach z rakoviny)
каритас	charita
квартирный вопрос	otázka bydlení
кнопка экстренного вызова	tlačítko naléhavého přivolání
койко-место	místo v hospicu
коляска	invalidní vozík
активная к.	speciální invalidní vozík
коляска-внедорожник	speciálně upravený vozík pro pohyb na ulici
колясочник	vozíčkář
консалтинг	konzultace, poradenství
конфликт резус-факторов родителей	konflikt Rh faktorů rodičů
кресло-коляска	invalidní vozík
кровать-трансформер	elektronické polohovací lůžko
крыша над головой	střecha nad hlavou

Л

латентность реагирования	opožděnost reakce
лекарственное обеспечение инвалидов	mediciniální zabezpečení postižených
лечащий врач	ošetřující lékař
лечение	léčba
ход лечения	průběh léčby
самолечение	samoléčba
симптоматическое л.	symptomatická léčba
ликвидация нищеты	likvidace, potírání chudoby
лицо с ограниченными возможностями	zdravotně postižená osoba
лицо-бомж	bezdomovec
личная неурядица	osobní neúspěch
личные нужды	osobní potřeby

М

малоимущие	nemajetní
маломобильные группы граждан	skupiny obyvatel se sníženou pohyblivostí
маргинализация	marginalizace
медицинский	lékařský
м. отрасль	lékařské odvětví
м. помощь	lékařská pomoc
м. страхование	zdravotní pojištění
медперсонал	lékařský personál
медпрепарат	lékařský preparát
место жительства	místo bydliště
милосердие	charita
мучить	trápit, týrat

Н

наблюдение	kontrola, dozor
24-часовое наблюдение	celodenní dozor
надомный	terénní
нажать на кнопку	stlačit tlačítko
назначить пенсию	vyměřit důchod
наркозависимый гражданин	narkoman
наркоман	narkoman
нарушение	porucha
н. интеллекта	porucha intelektu
н. речи	porucha řeči
сфинктерное н.	sfinkterní porucha (svalová)
начать жизнь с нуля	začít od nuly
неблагоприятное состояние	nepříznivý stav
неврологическое отклонение	neurologická odchylka
независимость	nezávislost

незрячий человек	nevidomý
немошные	nemajetní
несовершеннолетний	nezletilý
несоответствие состояния здоровья	neodpovídající zdravotní stav
нестационарный	ambulantní, nestacionární
нетрудоспособность	pracovní neschopnost
низкопольный транспорт	nízkopodlahová doprava
нищета	nouze, žebrota
новорожденный	novorozenec

O

обезболивание	anestezie
обездоленный	utlačení
обеспечение обителище	zabezpečení bydlení
обитель	obydlí
обморожено	omrzlina
обрабатывать раны	ošetřovat rány
обработка от педикулеза	dezinfekce od vší
образовательная программа	vzdělávací program
обратной путь	cesta zpět
обреченный	odsouzený
общественный	společenský
о. некоммерческая организация	společenská nekomerční organizace
о. объединение	občanské sdružení
о. пожертвование	společenský milodar, oběť
о. равнодушие	společenská lhostejnost
общество	společnost
обязательное страхование	povinné pojištění
ограниченная способность	omezená schopnost
одинокая мать	svobodná matka

оказаться вне правового поля	ocitnout se mimo právní pole
оказаться на обочине общества	ocitnout se na okraji společnosti
онкопатология	rakovinná patologie
опека	péče
дошкольная о.	předškolní péče
опекать кого	pečovat, starat se
опекун	poručník, opatrovník
опекунство	poručnictví, opatrovnictví
определение в учреждение	umístění do ústavu
опухолевой процесс	nádorový proces
опухоль	nádor
организация помощи бездомным	organizace pro pomoc lidem bez domova
оригинальный подход	originální přístup
особенность характера	zvláštnost charakteru
откликнуться	zareagovat
отклонение в поведении	odchylka v chování
отморозить	omrznout
отсталость	zaostalost
очередник	čekatel

П

палата	pokoj
палатки для бомжей	stany pro bezdomovce
паллиативное лечение	paliativní léčba
памперсы	pleny
парализованный человек	nehybný člověk
патологическое состояние здоровья	patologický zdravotní stav
патология опорно-двигательного аппарата	patologie opěrně — pohybového ústrojí
патрулирование	hlídání, dohled

пенсионер	důchodce
пенсионный	důchodový, penzijní
п. фонд	penzijní fond
пенсия	penze, důchod
п. по полной инвалидности	invalidní důchod
п. по старости	starobní důchod
получать пенсию	pobírat důchod
претендовать на пенсию	žádat o důchod
сиротская п.	sirotčí důchod
питание	stravování, výživa
поддержка детям-сиротам	podpora sirotků
подкидыш	nalezenec
подъёмник	výtah, zdviž
пожертвоване	dar, oběť
пожилой человек	senior
покойный	zesnulý
полноценная жизнь	plnohodnotný život
помощь	pomoc
врачебная п.	lékařská pomoc
гуманитарная п.	humanitární pomoc
материальная п.	materiální pomoc
неотложная п.	neodkladná pomoc
паллиативная п.	paliativní pomoc
попасть на улицу	dostat se na ulici
попасть в беду	zchudnout
попечение	péče, starost
попечитель	pečovatel
попечительство	opatrovnictví
учредить попечительство	zřídit osvojení
попрошайничество	žebrota
посещение школы	školní docházka
последнее прибежище	poslední útočiště

пособие	příspěvek
п. по уходу за членом семьи	příspěvek na péči o člena rodiny
п. для инвалидов	příspěvek pro postižené
пособия по социальному обеспечению	sociální dávky
постоянный клиент	stálý klient
пострадавший	poškozený
потерпеть фиаско	utrpět fiasko
потеря паспорта	ztráta občanského průkazu
правила личной гигиены	zásady osobní hygieny
предоставление льгот инвалидам	poskytování výhod postiženým
предрассудок	předsudek
представлять интересы	zastupovat zájmy
представлять угрозу	představovat hrozbu
преклонный возраст	pokročilý věk
пресловутые обстоятельства	neblaze známé podmínky
приобрести что-нибудь на халяву	získat něco zadarmo
присмотр	dozor
пристанище	útočiště
приют	útulek, azyl, přístřeší
проживание, пребывание	pobyt
временное п.	dočasný pobyt
постоянное п.	stálý pobyt
долговременное п.	dlouhodobý pobyt
прожиточный минимум	životní minimum
происшествие	událost, incident
проковать к кровати	upoutat k lůžku
прописка	přihláška k pobytu
профилактика бездомности	prevence bezdomovectví
прятаться от мороза	ukrývat se před mrazem
прятаться от полиции	ukrývat se před policií
психический	psychický

п. нарушение	psychická porucha
п. расстройства	zhroucení
п. тренинг	psychický trénink
психосоциальная реабилитация	psycho-sociální rehabilitace
пункт	středisko, centrum
п. обогрева	centrum pro bezdomovce
п. питания бездомных граждан	středisko stravování lidí bez domova
пьянствовать	opíjet se
пьяный	opilý
п. драка	opilecká bitka

Р

работа сообщества	komunitní práce
развитие	rozvoj, vývoj
духовное р.	duchovní rozvoj
нравственное р.	mravní rozvoj
задержка психического р.	opoždění psychického vývoje
ранимый	zranitelný
ребёнок	dítě
истязуемый р.	týrané dítě
средства на содержание	
ребенка	prostředky na zaopatření dítěte
р. находящийся под угрозой	ohrožené dítě
установить личность ребенка	určit totožnost dítěte
религиозная община	náboženská komunita
родитель-одиночка	rodič samoživitel

С

самостоятельно передвигаться	pohybovat se samostatně
------------------------------	-------------------------

священнослужитель	duchovní osoba
семейный	rodinný
с. окружение	rodinné prostředí
с. узы	rodinné vazby
с. тыл	rodinné zázemí
семья	rodina
вторая с.	náhradní rodina
замещающая с.	náhradní rodina
с. усыновителей	pěstounská rodina
с. живущая на улице	rodina žijící na ulici
с. попечителя	opatrovnická rodina
с. опекуна	opatrovnická rodina
опекунская с.	opatrovnická rodina
патронатные с.	patronátní rodina
приемная с.	pěstounská rodina
сениор	senior
сениор-инвалид	senior-postižený
сиделка	ošetřovatelka
синдром Дауна	Downův syndrom
синдром Прадера-Вилли	syndrom Prader-Williho
синдром Рубинштейна-Тайби	syndrom Rubinstein-Taibyho
сиротский дом	sirotčinec
слабовидящие	slabě vidící
слабозащищенные категории	slabě zajištěné skupiny
слабослышащие	nedoslýchaví
слепоглухой от рождения	slepohluchý od narození
слепой по инвалидности	nevidomý
снимать синдром	mapovat syndrom
создавать среду	vytvářet prostředí
созидательная жизнь	tvořivý život
состояние здоровья	zdravotní stav
сотоварищ	společník

соцзащита	sociální ochrana
социальный	sociální
с. группа	soc. skupina
с. интеграция	soc. integrace
с. интервенция	soc. intervence
с. нагрузка	soc. nátlak
с. терапия	soc. terapie
с. патрулирование	soc. dohled
с. деревня	soc. vesnička
с. община	soc. komunita
с. контакт, связь	soc. kontakt, vazba
с. контроль	soc. kontrola
с. слой	soc. vrstva
социум	společnost
соцработник	sociální pracovník
специально адаптированные	
рабочие места	speciálně přizpůsobená pracovní místa
старческое слабоумие	stařecká slabomyslnost
стать табу	stát se tabu
стационар	stacionář
стимуляция развития болезни	stimulace vývoje nemoci
субсидия	dotace, peněžité pomoci
сурдопереводчик	překladatel znakové řeči
сфинктерные нарушения	poruchy svalů (sfinkterní)
Т	
талон на обед	lístek na oběd
творческое объединение	tvůrčí sdružení
телефон доверия	linka důvěry
терапия	terapie
адьювантная т.	adjuvantní (pomocná) terapie

групповая т.	skupinová terapie
медикаментозная т.	medikamentózní terapie
противоболевая т.	terapie proti bolesti
семейная т.	rodinná terapie
терять права	ztrácet práva
товары первой необходимости	potraviny životně nezbytné
толерантность	tolerance
травма	trauma, úraz
родовая т.	rodové trauma
нервная т.	nervový otřes
профессиональная т.	pracovní úraz
спортивная т.	sportovní úraz
трудоустройство	zaměstnávání
труп	mrtvola
тяжелобольной	těžce nemocný

У

убежище	azyl
умирающий	umírající
умственная отсталость	rozumová zaostalost
уповать на милосердие	spoléhat na milosrdenství
употребление алкоголя	požívání alkoholu
условия	podmínky
нечеловеческие у.	nelidské podmínky
оптимальные у.	optimální podmínky
у. для сениоров	podmínky pro seniory
у. пребывания	podmínky pro pobyt
услуги	služby
административные у.	administrativní služby
амбулаторные у.	ambulantní služby

комбинированные у.	kombinované služby
нотариальные услуги	
выездом на дом	terénní notářské služby
патронажные у.	patronátní služby
ритуальные у.	rituální služby
санитарно-гигиенические у.	zdravotnicko-hygienické potřeby
спектр услуг	spektrum služeb
у. на местности	terénní služby
устранение препятствий	odstranění překážek
усыновитель, усыновительница	adoptivní otec, matka
усыновление, удочерение	osvojení
утешительный прогноз	potěšitelná prognóza
утрата близких	ztráta blízkých
ухаживать за кем	pečovat, starat se
уход	péče
всесторонний у.	všestranná péče
достойный у.	důstojné zacházení
интенсивный у.	intenzivní péče
круглосуточный у.	celodenní péče
посторонний у.	pomocné ošetřování
сестринский у.	sesterské ošetřování
у. за престарелыми	ošetřování seniorů
ухудшающиеся тенденции	zhoršující se tendence
учреждение	zařízení, institut
вести у.	řídít instituci
детское у.	dětská instituce
стационарное социальное	
учреждение	stacionární sociální zařízení
специализированное у.	specializovaná instituce
уязвимые категории	zranitelné kategorie

Ф

физический	fyzický
физическое ограничение	fyzické omezení
физическая способность	fyzická způsobilost

Х

хоспис	hospic
--------	--------

Ц

центр	centrum, středisko
дневной ц.	denní centrum
ц. ежедневных услуг	centrum každodenních služeb
ц. сообщества	komunitní centrum
ц. учета бездомных	centrum evidence lidí bez domova

Ч

чувствовать себя отверженным	cítit se zavrženým
чудак	podivín
чураться	stranit se

Ш

шастать	potloukat se
шрифт Брайла	Braillovo písmo

Э

электронное зрение	elektronický zrak
--------------------	-------------------

энтузиаст

nadšenec

элемент

složka, element

воспитательный э.

výchovná složka

образовательный э.

vzdělávací element

обязательный э.

obligatorní prvek

эпилепсия

epilepsie